

Justiitsministeerium

e-post: info@just.ee

Teie: 11.03.2021 nr 8-1/1583

Meie: 06.04.2021

Tartu Ülikooli õigusteaduskonna arvamus füüsilise isiku maksejõuetuse seaduse ja teiste seaduste muutmise eelnõu kohta

Täname võimaluse eest anda eelnõu kohta arvamus.

Järgnevalt esitame eelnõu kohta üldised seisukohad seaduste ja teemade kaupa.

I Füüsilise isiku maksejõuetuse seadus (FIMS)

Põhjendatud on eelnõus tehtud ettepanek luua füüsiliste isikute maksejõuetusmenetluste algatamiseks ühtne maksejõuetusavaldus. Seeläbi on tagatud leida võlgnikule kõige sobivam maksejõuetusmenetluse liik – pankroti-, kohustustest vabastamise või võlgade ümberkujundamise menetlus. Samuti toetavad kavandatavad muudatused võlgniku nõustamiste osakaalu suurendamise kaudu füüsiliste isikute maksejõuetusmenetluste peamisi eesmärke – õppida toime tulema finantskohustustega, lahendada tekkinud makseraskused ning taastada menetluse läbides oma maksevõime. Samal ajal tuleb aga iga menetlustest tehtava otsustuse puhul arvestada võlausaldajate õigustatud huvidega.

Füüsiliste isikute maksejõuetusmenetlused peaksid olema võimalikult lihtsad. Kavandatav eelnõu aga seda eesmärki täielikult ei täida. Eelnõu on võlgniku jaoks kohati liiga keeruliselt sõnastatud. Võlgnikule võib jääda ebaselgeks menetluse alustamise ja läbiviimise kord ning tingimused. Samuti võib eelneva osas ebaselgust tekitada seaduse ülesehitus ja struktuur, kuna see ei ole alati süsteemne ja loogiline (nt sisaldub FIMSi neljanda peatüki teises jaos, kus reguleeritakse füüsilisest isikust võlgniku kohustustest vabastamise menetluse korda, säte usaldusisiku kohustuste kohta (FIMS § 45). Samas sisalduvad sätted usaldusisiku kohta seaduse viiendas peatükis). Lisaks on mitmete sätete pealkirjad liiga pikad (nt FIMS §-d 10, 11, 27) ning kohati on kasutatud ebaõigeid termineid (nt „pankrotimenetluse algatamine“ FIMS § 2 lg-s 2). Seega tuleks FIMS-i sätete sõnastusi ümber sõnastada, muuta lihtsamaks, arusaadavamaks ning seadus struktureerida süsteemsemalt ja loogilisemalt.

1) Üldsätted

1. Ebaselge on FIMSi üld- ja erisätete vahekord. Üldsätete peatükis tuleks sätestatada võlgniku õigused ja kohustused. Praegu on need välja toodud võlgade ümberkujundamise menetluses (FIMS § 22), kohustustest vabastamise menetluses (FIMS § 46) ja pankrotimenetluses (pankrotiseaduses (PankrS)), kuid ebaselged on võlgniku õigused ja kohustused alates maksejõuetusavalduse esitamisest kuni kohtu otsustuseni, kas kuulutada välja võlgniku pankrot või algatada võlgade ümberkujundamise menetlus. Seega tuleks sätestada võlgniku kohustused analoogselt

pankrotiseaduses tooduga (eeskuju võiks võtta PankrS §-st 85 jj, samuti PankrS § 22 lg 3 p-dest 1–3, mis sätestavad ajutise halduri õigused, millest saab omakorda tuletada võlgniku kohustused).

Lisaks võivad võlgade ümberkujundamise menetluses sätestatud võlgniku kohustused olla ebapiisavad (FIMS § 22). Sätestatud on sisuliselt üksnes võlgniku teabe andmise kohustus menetluste kestel, kuid muid kohustusi välja toodud ei ole (nt sarnaselt kohustustest vabastamise menetluses kohustus tegelda mõistlikult tulutoova tegevusega jms (FIMS § 46)).

2. FIMS § 4 sõnastus menetluses dokumentide kättetoimetamise, saatmise ja teate avaldamise kohta ei ole selged ja arusaadavad ning vajaksid ümbersõnastamist.

2) Maksejõuetusavaldus

3. FIMS § 10 lg-t 4 vajab täiendavat täpsustust, mille kohaselt olukorras, kus maksejõuetusavalduse esitab üks abikaasa, tuleks kohtul dokumendid teisele abikaasale isiklikult kätte toimetada, et abikaasa saaks teada avalduse esitamisest.

4. FIMS § 13 lg 1 p 3 kohaselt ei võta kohus maksejõuetusavaldust menetlusse, kui avaldus või selle lisad ei vasta seaduse nõuetele. On ebaselge, millist seadust on seadusandja silmas pidanud – kas tsiviilkohtumenetluse seadustikku (TsMS), FIMS-i või mõlemat seadust. Säte vajaks vastavas osas täpsustamist.

3) Võlgade ümberkujundamise menetlus

5. FIMS § 33 lg-t 5 tuleks täiendada, et võlgade ümberkujundamise menetluse lõpetamine ja pankroti välja kuulutamine peab toimuma sama määrusega (samaaegselt). Eesmärk on ühelt menetluselt teisele üle minna võimalikult kiiresti.

6. Ebaselged on kohtu poolt kohaldatavad õiguskaitsevahendid järelevalvemenetluses ümberkujundamiskava täitmise üle olukorras, kus võlgnik rikub oma kohustusi (nt rikub aruande esitamise kohustust, FIMS § 34 lg 3).

7. FIMS § 41 lg 2 p 7 järgi on usaldusisiku või eksperdi tasu ja kulutuste katteks deposiiti maksmata jätmise ümberkujundamiskava tühistamise aluseks, kuid puudub alus lubada kohtul lõpetada menetlus enne kava kinnitamist. Kui võlgnik ei täida kohtu korraldust usaldusisiku tasu ja kulutuste katteks deposiidina ettemaksu tegemiseks, tuleks kohtul lubada maksejõuetusavaldus jätta läbi vaatamata (sarnaselt kehtiva VÕVS § 28 lg-ga 3).

4) Pankroti- ja kohustustest vabastamise menetlus

8. Kui võlgnik kohustustest vabastamise menetluse ajal sureb, tuleks pärijad kaasata menetlusse. Seega tuleks FIMS § 48 lg-t 3 vastavalt täiendada.

5) Usaldusisik

Eelnõus tehtud ettepaneku järgi hakkab võlgnikku tema maksejõuetusmenetluses algusest lõpuni nõustama ja abistama usaldusisik, kes võtab mh üle ajutise halduri, kohustustest vabastamise menetluses usaldusisiku ja võlgade ümberkujundamise menetluses nõustaja ülesandeid. Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koja juurde moodustatakse usaldusisikute nimekiri, mille alusel kohus

edaspidi usaldusisiku valib. Tekib aga küsimus, kas ja millise aja jooksul leitakse piisav arv professionaalseid usaldusisikuid, kellel on kujunenud tugevad teadmiseks võlgniku nõustamiseks ning keda nimetab kohus usaldusisikuks üleminekuperioodil. Usaldusisikuteks võivad mh olla praegused pankrotihaldurid, kuid usaldusisiku tasu suurust arvestades võib neil huvi puududa.

9. FIMS §-s 61 toodud usaldusisiku õigused ja kohustused on ebaselged ja vajavad täpsustusi. Säte ei anna praegu selget ja süsteemset ülevaadet usaldusisiku õigustest ja kohustustest. Veel enam, kuna usaldusisiku õigused ja kohustused on maksejõuetusmenetluse liigist sõltuvalt kohati erinevad, võib kaaluda usaldusisiku õiguste ja kohustuste reguleerimist menetlusliigipõhiselt (1) avalduse esitamisest kuni maksejõuetusavalduse läbivaatamiseni, 2) võlgade ümberkujundamise menetluses, 3) kohustustest vabastamise menetluses). Samas tuleks siiski välja tuua need usaldusisiku õigused ja kohustused, mis on igas menetluses kohaldatavad.

Kaheldav on, kas FIMS § 61 lg-s 4 sätestatud usaldusisiku õigused on tema ülesannete täitmiseks piisavad (vrd nt PankrS § 22 lg 3 p-s 4 sätestatud ajutise halduri ülesannetega).

FIMS § 61 lg 2 p 3 kohaselt täidab usaldusisik ka PankrS-s sätestatud usaldusisiku ülesandeid. Pärast kohustustest vabastamise menetluse sätete ületoomist PankrS-st FIMS-i neljanda peatüki teise jakku ei reguleeri PankrS enam usaldusisikuga seonduvat. Seega tuleb FIMS § 61 lg 2 p 3 vastavalt muuta.

10. Ebaselge on usaldusisiku tasu ja hüvitamisele kuuluvate kulutuste maksmise kord (FIMS § 62 lg 5) – millises järjekorras võrreldes võlausaldajate nõuete rahuldamisega tehakse väljamakseid usaldusisikule. Kui usaldusisiku tasu ja kulude nõuded peaksid olema võlausaldajate nõuetest eespool (sarnaselt halduri tasu ja kulutuste hüvitamisega PankrS-s), tuleks see järjekord seaduses selgelt reguleerida.

6) Rakendussätted

11. Rakendussätted FIMS § 68 lg 1 ja PankrS § 193³ lg 3 võivad olla omavahel kohati vastuolus. FIMSi sätete kohaselt otsustab kohus pankroti väljakuulutamise maksejõuetusavalduse alusel FIMS § 17 lg 2 järgi, st kohtul on võimalus võlgniku nõusolekul kaaluda ka võlgade ümberkujundamise menetluse algatamist. Samas sellisel juhul ei ole menetluses eelduseid kontrollitud.

Ebaselge on ka asjaolu, kas menetluses, kus võlgade ümberkujundamise avaldus esitati nt 29. detsembril 2021 ja enne 2. jaanuari 2022 ei olnud ühtegi menetlustoimingut tehtud, kuulub alates 1. jaanuarist 2022 kohaldamisele FIMS või kuni 31. detsembrini 2021 kehtinud VÕVS.

Seaduste selgeks rakendamiseks võib olla mõistlik kaaluda FIMSi kohaldamist kõigile maksejõuetusavaldustele, mis esitatakse pärast seaduse jõustumist ning varasematele pankroti- ja võlgade ümberkujundamismenetlustele vastavalt seni kehtinud seadusi.

12. FIMS §-de 69 ja 70 sõnastused on ebaselged ja tuleks ümber sõnastada.

II Saneerimisseadus

Põhjendatud on saneerimisseaduse muutmine eesmärgiga muuta saneerimismenetlused efektiivsemaks ja kulutõhusamaks. Eelnõus on toodud mitmeid muudatusi, mis täidavad viidatud eesmärki. Näiteks on hästi välja toodud „*Debtor in Possession*“ mõistega seonduvad sätted ning rühmade moodustamise lähenemine, mida peame vajalikuks eraldi rõhutada. Samas on mõned normid jäänud ebaselgeks. Nõustume, et eelpool toodud eesmärkide täitmiseks on vajalikud muuhulgas menetlusreeglite täpsustused, muuhulgas „määruskaebemenetlust puudutavad

muudatused“. Lisaks võiks täpsustada „Võlausaldajate parimate huvide test“, mõistet, „*Debt to Equity*“ ning „rühmaülese kohustamise“ regulatsiooni. Samuti oleks vaja põhjalikumalt sätestada vastuvõetud ja vastuvõtmata saneerimiskava kinnitamise normid. Ühtlasi juhime tähelepanu, et pandipidajale häälte määramise regulatsioon võib hetkel tekitada erimeelsusi.

Lisaks peame vajalikuks märkida, et eelnõu seletuskiri on saneerimisseaduse muudatuste osas liiga lühike ning puuduvad piisavad selgitused sätete rakendamise kohta. Seletuskirja tuleks täiendada, et see toetaks seaduse rakendajaid seaduse kohaldamisel.

1) Terminid

1.1. Pankrotimenetluse algatamine ja ajutise halduri nimetamine

13. Eelnõus on kasutatud terminit „Pankrotimenetluse algatamine“, mis ei ole korrektne. Nimelt 01.01.2004. a pankrotiseaduse muudatustes toodi pankrotimenetluse algatamis asemel definitsioon ajutise halduri nimetamine, mida on jätkusuutlikult inkorporeeritud. Tulenevalt eeltoodust tuleks SanS § 8 lg 2 p-s 1 asendada sõnad „algatatud pankrotimenetlus“ sõnadega „ettevõtja suhtes esitatud pankrotiavalduse alusel on kohus nimetanud ajutise pankrotihalduri“. Analoogsed ümbersõnastused tuleb muuhulgas teha ka SanS §-s 40¹ ja §-s 49 lg-s 2, sest pankrotiseaduses puudub mõiste „pankrotimenetluse algatamine“.

1.2. Võlausaldajate parimate huvide testi mõiste

14. Sans § 21 lg 1¹ sõnastus on liiga kitsas ning tuleks lähtuvalt direktiivist vormistada paindlikumaks. Nimelt sätestatakse Direktiivi 2019/1023 (edaspidi nimetatud „Direktiiv“) art 2 lg 1 p-s 6 võlausaldajate parimate huvide testi definitsioon järgnevalt:

„Võlausaldajate parimate huvide test on test, mis loetakse sooritatuks, kui ükski eriarvamusel olev võlausaldaja ei oleks saneerimiskava kohaselt halvemas seisus kui ta oleks seda liikmesriigi õiguse kohase tavapärase likvideerimise rahuldamisjärkude kohaldamise korral sõltumata sellest, kas likvideerimise puhul toimub osade kaupa või tegutseva ettevõtte müük või järgmise parima alternatiivse stsenaariumi korral, kui saneerimiskava ei kinnitata.“

Lähtuvalt direktiivist on võlausaldajate parimate huvide test defineeritud laiemalt kui saneerimisseaduse eelnõus. Saneerimise ebaõnnestumisel ei pruugi järgneda pankrotimenetlust, mis tähendab, et alati ei tule võrrelda olukorda saneerimine vs pankrot, vaid võivad olla ka alternatiivsed võimalused. Seega tuleb võrrelda võlausaldajate olukorda saneerimiskava alusel võrreldes ükskõik millise järgneva likvideerimise menetlusega, sh tervikvara müük, mis ei toimu saneerimiskava alusel.

2) Rühmade moodustamine

15. SanSi eelnõu § 21 lg-tes 3 ja 4 on õigesti moodustatud kohustuslik eraldi rühmade moodustamine tagatud võlausaldajatele ja tagamata võlausaldajatele. Samuti võlgniku osanikele ja lähikondsetele. Vastavalt Direktiivi art 9 lg 4 tuleb vähemalt tagatud ja tagamata võlausaldajad jagada eraldi rühmadesse. Kuivõrd Direktiivi art 12 lg 2 sätestab, et omakapitali omanikud ei tohi põhjendamatult hoida ära saneerimiskava rakendamist, siis tuleb nimetatud võlausaldajad määrata eraldi rühma, et oleks võimalik rühmaülese kohustamine. Samuti nõustume kohustuslikus korras eraldi võlgnikuga seotud võlausaldajatele rühmade moodustamisega. Viidatud eraldiseisev rühm on oluline, et võlgniku seotud isikutest võlausaldajad ei allutaks tavalisi võlausaldajaid enda kontrollile ja vastupidi, et tavalised võlausaldajad ei saaks allutada võlgnikuga seotud isikud oma kontrollile. Seega peaks saneerimiskava koostamisel, juhul kui vastavad rühmade esindajad on olemas, moodustama vähemalt neli rühma, tagatud nõuetega võlausaldajate rühm, tavaliste võlausaldajate

rühm, võlgnikuga seotud isikutest võlausaldajate rühm ning omakapitali omanikest võlausaldajate rühm. Viidatud lähenemine täidab Direktiivis toodud eesmärgid ning võimaldab efektiivsema saneerimismenetluse.

3) Tagatud võlausaldajate häälte määramine

16. SanSi eelnõu § 21 lg 3 näeb ette, et tagatud nõuetega võlausaldajatele moodustatakse eraldi rühm. SanSi eelnõu 24 lg 4 fikseerib, et kui võlausaldajad on saneerimiskava alusel jaotatud rühmadesse, siis on kava vastu võetud, kui igas rühmas hääletas saneerimiskava poolt vähemalt pool kõigist ühte rühma kuuluvatest võlausaldajatest, kellele kuulub vähemalt kaks kolmandikku rühmas esindatud häältest. Siinjuures tekib küsimus, kas kõiki tagatud võlausaldajaid määratakse ühte rühma? Näiteks, kas ühes rühmas peaksid olema hüpoteegipidaja, kommertsandiga tagatud, käsipandiga tagatud ja nõude pandiga tagatud võlausaldaja? Lisaks eelnevale võib tekkida küsimus, kas seaduslikku pandiõigust rakendavad võlausaldajad, sealhulgas kuid mitte ainult, üüri-leandjad, veoteenuse täitja jne. peaksid olema samas rühmas või erinevates rühmades? Kokkuvõtvalt ei ole lahendatud küsimus, kas kõik tagatud nõudega võlausaldajad peaksid olema ühes rühmas, või peaks neid jagama eraldi rühmadesse. Antud küsimus on äärmiselt oluline seonduvalt rühmaülese kohustamisega.

17. Lisaks eeltoodule tekib küsimus, millises ulatuses hääletavad tagatud nõudega võlausaldajad tagatud võlausaldajate rühmas ning millises ulatuses tagamata võlausaldajate rühmas, juhul kui tagatis ei taga tagatud võlausaldajate nõuet täies ulatuses? Nimelt on Riigikohus 12. märtsi 1998. a otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-31-98 asunud seisukohale, et pandieseme müügi-hind selgub selle müümisel ja ajutise halduri määramise otsustamisel ega algatatud pankrotimenetluse käigus ei pea ega saagi tuvastada, kas pandieseme müügist saadavast rahast piisab pandiga tagatud nõude rahuldamiseks või mitte.¹ Seega pankrotimenetluses eeldatakse, et pandipidaja nõue on tagatud kokkulepitud summas, sest tagatise tegelik väärtus selgub alles tagatise realiseerimisel. Samas tuleb saneerimismenetluses saneerimiskava vastuvõtmise staadiumis tuvastada, millises ulatuses on pandipidaja nõue pandiesemega tagatud ja millises osas tagamata, ilma tagatud eseme võõrandamiseta. Vastav kohustus tuleneb lähtuvalt „Võlausaldajate parimate huvide test“ rakendamise (vt ülalpool). Arvestades, et saneerimiskava vastuvõtmise ajal pandieset ei võõranda, siis ei ole võimalik pandipidajale häälte määramisel lähtuda pandieseme tegelikust realiseerimisväärtusest, vaid hinnangulisest väärtusest. Tulenevalt eeltoodust tuleb saneerimiskava vastuvõtmisel teha selgeks, millisel ulatuses on pandipidaja nõue tagatud ja millisel ulatuses on pandipidaja nõue tagamata. Tagatud nõudega hääletab pandipidaja eraldi rühmas ning tagamata nõudega hääletab pandipidaja koos tavaliste tagama võlausaldajate rühmas. Tulenevalt eelnevast oleks vajalik regulatsioon, kuidas määratleda tagatud nõudega võlausaldaja hääled ning millises ulatuses jäävad tagatud võlausaldaja nõuded tagamata võlausaldajate nõueteks. Kahjuks SanSi eelnõu ei anna võimalust vastava diferentsiaali läbiviimiseks.

4) Vastuvõetud saneerimiskava kinnitamine

18. Juhul, kui kohtule esitatakse kinnitamiseks vastuvõetud saneerimiskava, siis peab kohus kontrollima vähemalt, kas saneerimiskava on

- a) vastuvõetud reegleid järgides;

¹ RKTko 3-2-1-31-98.

- b) saneerimiskava vastab kehtestatud reeglitele;
- c) õiglast ja õigustatud vastuhääletanud võlausaldajate suhtes.²

19. Vastavalt eelnõus kavandatud SanS § 26 lg-le 1 võib võlausaldaja esitada avalduse saneerimiskava kinnitamata jätmiseks, kui ei ole täidetud järgmised SanS § 26 lg-s loetletud 1 tingimused, mistõttu on võlausaldaja

- 1) hääletanud saneerimiskava vastu;
- 2) tema õigusi on saneerimiskava koostamise või saneerimiskava vastuvõtmise käigus oluliselt rikutud või
- 3) saneerimiskava alusel koheldakse teda oluliselt halvemini võrreldes teiste võlausaldajatega või võrreldes teiste samasse rühma kuuluvate võlausaldajatega või
- 4) ei ole järgitud käesoleva seaduse § 21 lõikes 1¹ nimetatud võlausaldajate parimate huvide testi või
- 5) rikutud on SanS §-s 36 nimetatud rühmadeülese kohustamise tingimusi.

Peame vajalikuks märkida, et võlausaldajal puudub õigus nõuda vastuvõetud saneerimiskava kinnitamata jätmist rühmaülese kohustamise tingimuste rikkumise tõttu lähtuvalt SanSi eelnõu § 26 lg 1 p-st 5, sest rühmaülese kohustamine toimub ainult vastuvõtmata saneerimiskava kinnitamisel (vt allpool). Vastuvõetud saneerimiskava kinnitamisel ei oma rühmaülene kohustamine tähendust. Lisaks peame vajalikuks märkida et SanSi eelnõu § 26 lg 1 p 3 teksti ei ole muudetud võrreldes kehtiva seadusega, mistõttu ei ole viidatud norm asjakohane. Nimetatud sätte võib põhjustada ebaselgust, sest viidatud normi lause esimeses pooles on mõeldud olukorda, kui rühmasid ei ole moodustatud ning lause teises pooles on mõeldud olukorda, kui rühmad on moodustatud. Samas juhul, kui rühmad on moodustatud, võib viidatud sätte lause esimene pool tekitada segadust, sest ühe tõlgendamise võimaluse järgi võib väita, et lisaks rühmasisesele halvemale kohtlemisele ei tohi võlausaldajat, kes kava vaidlustab ka rühmaväliselt oluliselt halvemini kohelda. Samas rühmadel on erinevad õigused, mistõttu rühmaväline ebavõrdne kohtlemine võib olla õigustatud ja põhjendatud. Seega oleks mõistlik viidatud sättest eemaldada sõnad, et „*halvemini teiste võlausaldajatega või*“, ja sõnastada vaidlusalune norm järgnevalt: „*saneerimiskava alusel koheldakse teda oluliselt halvemini võrreldes teiste samasse rühma kuuluvate võlausaldajatega.*“ Nimetatud muudatus alusel muutub seadus selgemaks ning ühetaoline tõlgendamine lihtsamaks.

Tulenevalt ülaltoodust peaks SanSi eelnõu § 26 sätestama alused, millal on võlausaldajal õigus protesteerida vastuvõetud saneerimiskava vastu. Hoolimata eeltoodust sätestab SanSi eelnõu § 26 järgnevalt lõiked olukordi, mida kohus peaks tegema, juhul kui võlausaldaja esitab vastuväite võlgniku saneerimisavalduse vastu. Seega ei ole järgnevad SanSi eelnõu § 26 lõiked põhjendatud ega seaduslikuid, kuivõrd SanSi § 26 sätestab võlausaldaja vastuväite alused, mitte kohtu rakendamise õigused. Siis tuleb SanSi § 26 eelnõu lg-d 2–4 üle viia SanS § 28 „Saneerimiskava kinnitamine“.

Juhime tähelepanu, et SanSi eelnõu § 26 lg 2, mis sätestab ekspertiisi määramise alused, ei puuduta võlausaldaja õigust vaidlustada saneerimiskava, vaid kohtu õigust määrata ekspertiis, kas saneerimiskava on põhjendatud ning vastab „Võlausaldajate parimate huvide testile“ jne. Tulenevalt eeltoodust ei peaks kohtu õigus määrata eksperti olema käesoleva sätte juure, vaid

² B. Wessels, S. Madaus. Rescue of Business in Insolvency Law. Instrument of the European Law Institute. Sept 2017, lk 317 p 634. Available at: https://www.europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/Publications/Instrument_INSOLVENCY.pdf (6.04.2021).

vastuvõetud saneerimiskava kinnitamise normi juures. Samuti on käesolevas kohas põhjendamatud SanSi eelnõu § 26 lg-d 3–4, mis peaksid samamoodi olema reguleeritud kohtu poolt vastuvõetud saneerimiskava kinnitamise SanSi eelnõu § 28 juures.

Lisame, et SanS § 28 lg-d 2 ja 5 on omavahel vastuolus. Kohus kontrollib lõike 2 järgi rohkem kui on lõikes 5 toodud kava kinnitamata jätmise aluseid.

5) Vastuvõtmata saneerimiskava kinnitamine

20. Toetame SanS §-s 36 ette nähtud vastuvõtmata saneerimiskava kinnitamist rühmadeülese kohustamise alusel, mis tuleneb ka direktiivi artiklist 11. Direktiivis on rühmadeülese kohustamise puhul antud liikmesriikidele võimalus valida absoluutse („*Absolute Priority Rule*“) ja relatiivse prioriteetsusreegli („*Relative Priority Rule*“) vahel. Seletuskirja kohaselt lähtutakse eelnõus relatiivsest prioriteetsusreeglist, mis on põhjendatud, kuid vastava sätte sõnastus ja selles ette nähtud reeglid vajavad täiendavat kontrolli, kas see vastab relatiivse prioriteetsusreeglitele. Lisaks on ebaselge, kes on lõikes 1 punktides 11 ja 13 nimetatud „puudutatud isikud“.

21. Vastavalt üldtunnustatud põhimõtetele ei tohi pandipidaja õiguseid saneerimiskavaga piirata. Samale seisukohale on korduvalt jõudnud ka Riigikohus. Riigikohtu 5. oktoobri 2016. a määruses tsiviilasja nr 3-2-1-85-16 p-s 24 asuti seisukohale, et kohtulik hüpoteek on võrdne tavalise hüpoteegiga eesõiguse küsimuses ning pandipidaja õiguseid ei tohi kahjustada.³ Riigikohus leidis 19. juuni 2013. a määruses tsiviilasjas nr 3-2-1-74-13 p-s 18 pandipidajat ei või võlausaldajat jätta saneerimise käigus jätta ilma nõuet tagavast õigusest.⁴ Saneerimise esemeks on SanS § 22 järgi nõudeõigused ettevõtja vastu, mitte aga asjaõiguslikud realiseerimisõigused. Seega ei saa asjaõigusi saneerimismenetluses ümber kujundada ega nende sisu muuta. Kuna hüpoteegi kehtivuseks ei ole tagatava nõude olemasolu (vt asjaõiguseaduse (AÕS) § 325 lg 4), ei mõjuta ka hüpoteegiga tagatud nõude ümberkujundamine iseenesest pandi kehtivust (vt Riigikohtu 9. mai 2011. a määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-25-11, p 59). Sama määruse punktis 19 asuti seisukohale, et iseenesest ei ole keelatud pandipidaja nõude ümberkujundamine tagama nõude ulatuses. Seega saab viidatud lahendist tuletada, et pandipidaja tagatud nõuet ei saa saneerimiskavaga ümber kujundada. Sõltumata Riigikohtu seisukohtadest leiame, et olukorras kus pandipidajal on võlgniku vastu võlaõiguslik nõue, siis ei tohi küll tagatud nõuet ümber kujundada, kuid välistatud ei ole pandipidaja realiseerimise õiguse piiramine. Nimelt on pandipidajal õigus realiseerida pandiese ning saadava tulemi arvelt rahuldada nõuet, mille tagatiseks pandiese oli koormatud. Samas võib pandiese olla hädavajalik eduka saneerimismenetluse läbiviimiseks. Näiteks, kui võlgnikule kuulub kinnistu, millel asub tehas ning saneerimismenetluse läbiviimisega soovitakse tehase töö ümber struktureerida, mille tulemusena muudetakse tehase tegutsemine efektiivsemaks ja kasumlikuks. Juhul, kui sellisel olukorras nõuab pandipidaja kinnistu võõrandamist, siis suure tõenäosusega saab rahuldatud ainult pandipidaja nõue osaliselt ning teistele võlausaldajatele ei jää midagi. Samas kui restruktureerimine teostada ning tehas hakkab tootma kasumit, siis saavad lisaks pandipidajale rahuldatud ka tagamata nõuded. Tulenevalt eeltoodust on põhjendatud pandipidaja realiseerimisõiguse piiramine eduka saneerimismenetluse läbiviimise eesmärgil. Läbi „*Võlausaldajate parimate huvide test*“ kontrollimise saneerimisnõustaja ja kohtu poolt on tagatud, et olukord oleks õiglane ning pandipidaja õigused ei saaks liigselt piiratud. Kuivõrd analoogne regulatsioon on pankrotiseaduse §-s 182, siis ei seata pandipidajat, kellel on võlaõiguslik nõue võlgniku vastu saneerimismenetluses halvemas seisus kui võimalikus pankrotimenetluses. Töörühma arvates ei ole ühtegi põhjust,

³ RKTkm 3-2-1-85-16, p 24.

⁴ RKTkm 3-2-1-74-13, p 18.

miks peaks kohaldama pandipidaja õiguseid saneerimismenetluses paremini kui pankrotimenetluses. Antud seisukohta toetab erialakirjanduses, kus on rõhutatud, et pandipidaja pandieseme realiseerimise õiguse piiramine pankrotimenetluses võib olla põhjendatud.⁵ Seega, kui pankrotimenetluses on põhjendatud pandipidaja pandieseme realiseerimise õiguse piiramine, siis peaks nimetatud piirang olema lubatud ka saneerimisseaduses eduka saneerimisekava realiseerimise eesmärgil.

Ülaltoodud punktid rõhutavad „*Võlausaldajate parimate huvide testi*“ täitmist, kuid jätkuvalt jääb eelnõus arusaamaruks, kuidas jagatakse nn „*Surplus*“ ehk kasu, mida saneerimismenetlus toodab. Kokkuvõtvalt ei ole erimeelsusi asjaolus, et ükski võlausaldaja individuaalselt ei tohiks olla halvemine koheldud, kui „*Võlausaldajate parimate huvide testi*“ järgi ning sellest ülejäänud kasum, mis puudutab kõiki võlausaldajad seonduvalt saneerimismenetluse läbiviimisest jagatakse „*Relative Priority Rule*“ järgi, mis on paindlikum ning võimaldab „*Surplus*“ jagamist sellisel viisil, et kes osalesid rohkem saneerimismenetluses saaksid rohkem premeeritud. Eeltoodud printsiip survestab huvitatud pooli rohkem panustama saneerimismenetlusesse.

Kahjuks jääb hetkel arusaamatuks, kuidas uue eelnõu järgi nn „*Surplus*“ jagatakse, et soodustada „*Relative Priority Rule*“ järgi saneerimismenetlust läbi viima.

III Äriseadustik

22. Ettepanek lisada täiendavad kohustused maksejõuetuse korral

Äriseadustiku (ÄS) § 112¹, 180 lg 5¹ ja 306 lg 3¹ osas on tehtud ettepanek lisada seadusesse kohustused tegutsemiseks majandusliku olukorra halvenemisel. Imselt on sellised kohustused ka kehtivas õiguses olemas, kuid arvestades direktiivi art 19 on täienduse tegemine põhjendatud. Samas on meie seaduse muutmise ettepanekus need kohustused sätestatud võrreldes direktiiviga laiemalt. Nimelt ei näe direktiiv ette kohustust kaaluda saneerimisavalduse esitamist. Olukorras, kus selline kohustus on seadusega selgelt ette nähtud, on viimase mittekaalumise alati rikkumine, mis võib tuua kaasa kahju hüvitamise nõude tekkimise. Selline lahendus ei ole aga põhjendatud. Esiteks kehtestab see võrreldes direktiiviga kõrgema standardi. Teiseks tuleb selle normi rakendamisel hinnata kohustatud isikute tegevust tervikuna ja sisuliselt. Sätestades siin saneerimisavalduse esitamise kohustuse, lisatakse sisulistele hindamise alustele üks formaalne alus, mis ei aita aga kuidagi kaasa kellegi tegevuse sisu hindamisele.

ÄS § 112¹ Kasutab varasema seaduse mõistet „seaduslik esindaja“, mis on aga ebaselge. Kohustatud isikud tuleks siin selgelt määratleda. Samuti on selle paragrahvi kehtiv tekst sisuliselt võetud üle piiratud vastutusega ühingute juurest, kuid see ei sobi olemuslikult täisühingule. Arvestades täisühingu olemust, saaksid vastavad probleemid selles ühingus tekkida üksnes juhul, kui täisühingu kõik osanikud on piiratud vastutusega. Muudel on juhtudel on näiteks küsimus, millist rolli võiks täita §-s 112¹ lg-s 3 sätestatud kahju hüvitamise nõue, kuna täisühingul on osaniku vastu täisvastutusest tulenev nõue (§ 101 lg 2). Olukorra mõistlikuks lahendamiseks tuleks kogu see paragrahv tervikuna üle vaadata ja soovitatavalt võtta eeskujuks HGB § 130a.

Nimetatud sätetega seoses on ka üks keeleline märkus. Nimelt on ÄS-s tervikuna kasutatud kahe sõnalisi mõisteid „majanduslik olukord“ „või majanduslik seisund“, eelnõus on kasutuses mõiste „majandusolukord“.

⁵ B. Hess, P. Oberhammer, T. Pfeiffer. European Insolvency Law. C. H. Beck, Hart, Nomos, 2014, pp 178-195, para 745.

Eelnõus ei ole ettepanekut muuta seadust seoses tulundusühistutega, kuigi TÕS § 56 lg 6 on sisuliselt sama ÄS normidega, mille muutmiseks on tehtud ettepanek. Süsteemsuse huvides tuleks ka seda sätet muuta.

IV Pankrotiseadus

23. Ettepanek täiendada PankrS § 82 lg-t 3 – hääleõiguse piiramine menetlusõiguste kuritarvitamise vältimiseks

PankrS § 82 lg 3 kohaselt määrab kuni nõuete kaitsmiseni iga võlausaldaja häälte arvu haldur tema käsutuses olevate dokumentide alusel. Praktikas on aga tõusetunud järjest enam vaidlusi, kus halduri käsutuses on vastuolulisi dokumente võlausaldaja nõude kohta ja halduril tekib pankrotimenetluse selles faasis põhjendatud kahtlusi, et võlausaldaja soovib saada võimalikult suurt hääleõigust üksnes pankrotimenetluse kontrollimise eesmärgil. See võib kaasa tuua õiguste kuritarvitamise võlausaldaja poolt pankrotimenetluses.

Meie hinnangul tuleb pankrotimenetluse eesmärkidest lähtuvalt häälte arvu määramisel välistada hääle andmine nendele nõuetele, mille kohta esitatud dokumendid on vastuolulised või ebausutavad ja ülekaalukalt viitavad sellele, et tegemist on kunstlikult loodud ja fiktiivse nõudega (vt ka Tartu Ringkonnakohtu 12. jaanuari 2021. a määrus tsiviilasjas nr 2-19-7701). Halduril on õigus määrata hääled tema käsutuses olevate dokumentide alusel, kuid võttes arvesse dokumentide omavahelisi vastuolusid, sh nõudeid puudutavaid kohtulahendeid, pooleliolevaid kohtuvaidlusi ja võlgniku majandusaasta aruannetes kajastatud.

Ringkonnakohus teeb ettepaneku täiendada PankrS §-i 82 selliselt, et olukorras, kus halduri käsutuses olevatest dokumentidest nähtub õiguste kuritarvitamine, võib haldur jätta võlausaldajale hääled määramata (või määrata 1 hääl, et isik saaks menetluses võlausaldajana osaleda, nt saada infot, osaleda koosolekul). Kui tekib vaidlus häälte arvu määramise üle, kontrollib kohus, kas haldur on oma diskretsiooniõigust häälte määramata jätmisel õiguspäraselt teostanud (PankrS § 82 lg 4).

Muudatusettepanek on oluline seetõttu, et alates 1. veebruarist 2021 muutus pankrotiseaduses halduri kinnitamise kord ja suurema häälte arvuga võlausaldajal on suuremad õigused uue halduri valimisel (PankrS § 61 lg 2).

Lugupidamisega

Mari Schihalejev, pankrotiõiguse lektor

mari.schihalejev@ut.ee

Anto Kasak, pankrotiõiguse lektor

anto@kasaklepikson.ee

Andres Vutt, äriõiguse kaasprofessor

andres.vutt@ut.ee